

2011. – 447 s.

4. Lokhanova N. O. Zastosuvannya metodu modelyuvannya v upravlinni transaktsiynymy vytratamy yak instrument vplyvu na stan ekonomichnoyi stiykosti pidpryyemstva / N. O. Lokhanova// Efektyvna ekonomika –2014. – # 6 – Rezhyim dostupu do zhurn.: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3093>.

5. Bardash S. V, Osadcha T. S. Metodolohichni obmezheniya klasyfikatsiyi transaktsiynykh vytrat v bukhhalters'komu obliku/ Bardash S. V, Osadcha T. S.// Oblik i finansy. – 2016. – # 1 (71). – S. 8-14.

Рецензент: Карпов В.А. к.е.н., професор кафедри економіки та планування бізнесу Одеського національного економічного університету

10.11.2016

УДК 336.71:338.124.4:330.31

Жердецька Лілія

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ КРЕДИТНИХ ЦИКЛІВ

У дослідженні визначено економічний зміст поняття «кредитний цикл»; виділено окремі фази кредитного циклу. Обґрунтовано показники, що використовують для оцінки кредитних циклів: динаміка кредитування недержавного сектора (кредити клієнтам); співвідношення кредитів до ВВП; кредити на душу населення. Для оцінки ключових параметрів кредитних циклів (визначення, значущість, дюрація) запропоновано використання фільтру Ходріка-Прескотта. Метод фільтру Ходріка-Прескотта розмежує циклічну та трендову складові динаміки досліджуваних показників. Використання фільтру для оцінки кредитних циклів у банківській системі України дозволило обґрунтувати кількісні показники та ключові параметри. Доведено, що найкращим чином кредитні цикли описує показник динаміки кредитування недержавного сектора, подія кредитного буму припадає на 2005 рік,

показник максимального розриву припадає на 2008 рік, а дюрація останнього кредитного буму склала 4 роки

Ключові слова: кредитні цикли, кредитний бум, кредитний кранч, фільтр Ходрика-Прескотта, гіпотеза інституціональної пам'яті.

Жердецькая Лилия

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К КОЛИЧЕСТВЕННОЙ ОЦЕНКЕ КРЕДИТНЫХ ЦИКЛОВ

В исследовании определено экономическое содержание понятия «кредитный цикл»; выделены отдельные фазы кредитного цикла. Обоснованы показатели, используемые для оценки кредитных циклов: динамика кредитования негосударственного сектора (кредиты клиентам); соотношение кредитов к ВВП; кредиты на душу населения. Для оценки ключевых параметров кредитных циклов (определение, значимость, дюрация) предложено использование фильтра Ходрика-Прескотта. Метод фильтра Ходрика-Прескотта разграничивает циклическую и трендовую составляющие динамики исследуемых показателей. Использование фильтра для оценки кредитных циклов в банковской системе Украины позволило обосновать количественные показатели и ключевые параметры. Доказано, что наилучшим образом кредитные циклы описывает показатель динамики кредитования негосударственного сектора, событие кредитного бума приходится на 2005 год, показатель максимального розрыва ассоциируется с 2008 годом, а дюрация последнего кредитного бума составила 4 года.

Ключевые слова: кредитные циклы, кредитный бум, кредитный кранч, фильтр Ходрика-Прескотта, гипотеза институциональной памяти.

Zherdetska Liliia

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE CREDIT CYCLE MEASUREMENT

The economic concept of "credit cycle" was defined. The credit cycle phases were identified. The main indicators of the credit cycle

assessment were defined. They are dynamics private sector lending (loans to customers); the ratio of credit to GDP; loans per capita. To assess the key parameters of credit cycles (incidence, magnitude and duration) the Hodrick Prescott filter was used. The Hodrick Prescott filter distinguishes cyclical and trend components of the dynamics of the studied parameters. Using The Hodrick Prescott for credit cycles measurement in the banking system of Ukraine allowed to justify its quantitative indicators and key parameters. It was proved that the best credit cycle describes the dynamics of the private sector lending, the incidence of the credit boom occurred in 2005, the maximum rate associated with 2008, and the duration of the last credit boom was 4 years.

Keywords: Credit cycles, credit boom, Credit Crunch, Hodrick-Prescott filter, the hypothesis of institutional memory.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Найбільш потужна світова економічна криза сучасності, розвиток якої припав на 2007-2008 рр., ще більше загострила соціально-економічні диспропорції у розвитку вітчизняної економіки. У той час, коли економіки більшості країн світу вже демонструють позитивну динаміку, вирішення проблеми зростання реального ВВП на тлі високих темпів інфляції залишається вкрай актуальним для нашої держави. Необхідно зазначити, що вирішенню вищевказаного завдання сприятиме зміцнення стабільності банківської системи, здатної акумулювати заощадження населення з подальшою їх трансформацією в інвестиції розвитку національної економіки. Саме тому питання оцінки кредитних циклів та їх впливу на реальний сектор економіки набувають особливої актуальності та потребують додаткового дослідження в умовах подолання негативних викликів сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оцінки кредитних циклів, банківських криз та системного ризику присвячено праці таких вітчизняних й зарубіжних учених-економістів як Белова І.В., Шульга Н.П., М. Бруше та Дж. Ллобет (М. Bruche, Gerard Llobet, 2012), Х.-Л. Педро (Jose-Luis Peydro, 2013), Дж. Топоровські та Д. Мічел (J. Toporowski, 2005) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас окремі науково-методичні засади кредитних циклів та їх особливостей у сучасній економіці України залишаються недостатньо дослідженими.

Мета дослідження. Зазначене обумовило мету дослідження – обґрунтувати особливості кредитних циклів у банківській системі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кредитний цикл – це збільшення/скорочення доступності кредитів у часі. Деякі економісти, в тому числі Баррі Айхенгрін, Хайман Мінські та інших пост-кейнсіанці, і деякі члени австрійської школи, розглядають кредитні цикли як фундаментальний процес бізнес-циклу. Проте, більшість економістів вважають, що кредитний цикл не може повністю пояснити феномен бізнес-циклів, з довгостроковими змінами у національній нормі заощаджень, а також фінансово-бюджетної і грошово-кредитної політики; натомість інші мультиплікатори також є вагомим чинниками кризових явищ в економіці. До основних причини виникнення кредитних циклів відносять: рівень левереджу банків спричиняє прийняття надмірних ризиків; зобов'язання/гарантії урядів у випадку погіршення ситуації; лібералізація у сфері регулювання.

Більшість науковців під кредитним циклом розуміють періодичні зростання та падіння кредитних умов (пропозиція, попит та ставки) в економіці [1, с. 3]. При чому зростання кредитної активності отримало назву «кредитний бум», період раптового падіння кредитної активності – «кредитний кранч», за яким, як правило, наступає період рецесії. У дослідженнях [2] авторами було визначено кількісні параметри стадій кредитних циклів для розвинених країн – періоди зростання (буму) характеризуються стійким зростанням кредитного ринку на рівні 7%, періоди падіння (рецесії) визначаються скороченням на 2% та більше. Необхідно виділити основні причини виникнення кредитних циклів, які визначають їх типи [3,4,5]:

1. Зростання попиту, спричинене коливаннями у діяльності позичальників нефінансових секторів економіки. Такі буми пов'язані з фундаментальними економічними показниками (economic fundamentals) та не спричиняють накопичення та реалізації руйнівних обсягів системних ризиків.

2. Зростання пропозиції кредитних ресурсів, що спричинені змінами у банківському капіталі, ліквідності чи конкуренції. Такі кредитні буми є джерелом нарощення системного ризику – у цьому випадку виникають труднощі в узгодженні інтересів між принципалами (держателі банківських облігацій, платники податків) та агентами/посередниками (банківські менеджери, акціонери). Буми кредитної пропозиції (credit supply booms) спричиняють накопичення системного ризику внаслідок кореляції рівня ризику між окремими фінансовими посередниками, що призводить до виникнення бульбашки цін на активи (asset-price bubbles) у сфері нерухомості чи іншого виду активів. Така «стадна» поведінка може призвести до того, що навіть середні й малі посередники набуватимуть системного статусу, тобто виникне так звана ситуація «занадто багато, щоб збанкрутувати» (too many to fail).

Неефективне корпоративне управління, коли банківські менеджери максимізують лише вартість власного капіталу (незначна частка активів), а директори отримували компенсації залежно від рівня відносних показників ефективності цінних паперів також призвів до прийняття надмірного ризику.

Варто зазначити, що відповідно до досліджень Міжнародного валютного фонду [6] лише третина кредитних бумів призводить до кранчів з подальшою рецесією. На нашу думку, наявність кредитного кранчу та глибина кризових явищ залежить від причини кредитного буму: так, перший напрям, як правило, не спричиняє руйнівного впливу на економіку; у той час як у другому випадку кредитування може набувати спекулятивного характеру, не сприяючи розвитку економіки та призводячи до кранчів та рецесій.

Негативні наслідки кредитних кранчів проявляють себе у банківській та нефінансовій сферах економіки. У банківському секторі кредитні цикли спричиняють таке явище як «зомбі-кредитування» (“zombie lending”, “ever greening”, “forbearance lending” чи “extending and pretending”), яке означає продовження кредитування неплатоспроможних позичальників та приховування реальних збитків [7]. Для економіки кредитний кранч означає різке скорочення кредитних ресурсів, та, як найбільш ймовірний наслідок, скорочення темпів зростання чи навіть уповільнення розвитку.

Вважаємо, що в Україні кредитний бум був викликаний причинами саме другого типу, а подальший кредитний кранч та

рецесія, підсилені дією зовнішніх політичних шоків, призвели до руйнівних наслідків у діяльності банківського сектора та економіки в цілому. Визначене вище підтверджується даними, що відображені на рисунку 1.

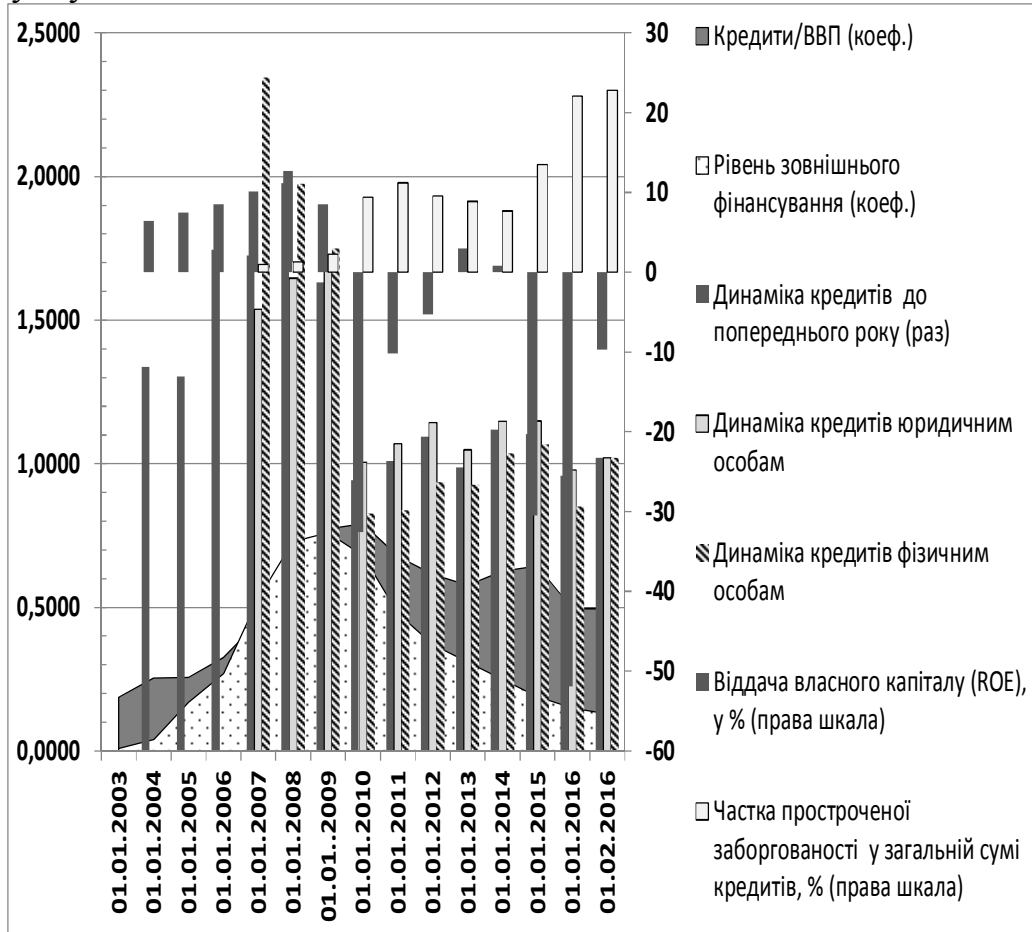

Рис.1. Динаміка показників, що характеризують кредитний цикл у банківському секторі економіки України в 2002-2015 рр. (власна розробка автора за даними: [8])

За даними рисунку 1 можна зробити наступні висновки щодо причин та наслідків циклічних коливань в економіці та банківському секторі зокрема. Показник співвідношення кредитів до ВВП характеризує циклічність розвитку банківського сектору економіки України. Ознаки кредитного буму з'явилися вже на початку досліджуваного періоду – динаміка загального обсягу наданих кредитів перевищила граничну межу у 7%. Найбільший приріст кредитів спостерігався в 2006 році (станом на 01.01.2007 р.), при чому

кредитування фізичних осіб зросло більше, ніж у 2 рази. Випереджаюче зростання кредитування фізичних осіб призвело до збільшення їх частки у структурі кредитного портфеля банків – зазначене свідчить про надмірну концентрацію банківської діяльності та неефективну структуру кредитування з точки зору розвитку економіки.

Про спекулятивний характер кредитного буму в Україні свідчать його причини – підсилення конкуренції з боку дочірніх установ іноземних банків та формування кредитних ресурсів за рахунок надлишкової ліквідності із зовнішніх ринків. Це твердження доводить динаміка показника рівня зовнішнього фінансування (співвідношення нетто-позиції на міжбанківському ринку до коштів клієнтів). Теоретичний рівень зовнішнього фінансування не повинен перевищувати 0,2 – фактично ж показник перевищив це значення в 2006 році та сягнув свого максимуму (0,76) на початку 2009 р.

Кредитний кранч у банківській системі України відбувся в 2009 році – розмір кредитного портфеля банків скоротився (особливо споживче кредитування) навіть на тлі зростання валютного курсу. Наслідками кредитного буму та кранчу стали зростання обсягів проблемної заборгованості та різке скорочення фінансового результату: на початку 2011 р. прострочені позички склали 11,2% кредитного портфелю, а збитки -10,2% власного капіталу (порівняно з -32,52 на початку 2010 р.). Натомість відсутність макроекономічної стабільності спричинили подальше поглиблення кризових явищ у банківській системі України – на початку 2016 р. частка простроченої заборгованості перевищила 20%, а величина віддачі власного капіталу опустилася нижче рівня -50%. Варто зауважити, що, на нашу думку, крім нестабільної зовнішньої ситуації, таке погіршення фінансових показників кредитної діяльності банків було спричинене відновленням кредитування в 2011-2012 рр. Окремі банки у цей період активно пропонували програми споживчого кредитування із недостатнім рівнем забезпечення (чи взагалі без нього). Зазначене є свідчення наявності практики так званого «зомбі-кредитування» в банківській системі України.

Для ідентифікації періодів кредитного буму використовують так званий метод порогових значень/критеріїв (thresholds method). Метод порогових значень/критеріїв виділяє в динаміці досліджуваного

показника циклічні та трендові компоненти. Кредитний бум – це епізод, коли кредит перевищує довгостроковий тренд більше, ніж установлене порогове значення [2, с. 10].

Порогове значення, як правило, встановлюється залежно від країни (наприклад, залежно від груп країн за рівнем доходу). Пороги буму та його тривалості/дюрації визначаються пропорційно стандартного відхилення кредиту країни протягом циклу; тобто кредитний бум відзеркалює специфічну для країни «незвично» велику кредитну експансію.

Виділяють такі ключові характеристики кредитного буму:

- визначення (фіксація) події кредитного буму та її охоплення; нині виділяють більше 100 епізодів кредитних бумів, більше половини з яких наступили протягом останніх 20-ти років;

- значущість характеризує відхилення значення окремої події (буму) від середнього для групи;

- дюрація – період зростання кредитної активності до настання кранчу; у сучасних дослідженнях визначається як 4-5 років, у більш ранніх (до 1994 р.) – 6 років.

У дослідженні [2] авторами було визначено кількісні параметри стадій кредитних циклів для розвинених країн – періоди зростання (буму) характеризуються стійким зростанням кредитного ринку на рівні 7%, періоди падіння (рецесії) визначаються скороченням на 2% та більше (дослідження проводилося на прикладі 14 розвинених країн за останні 140 років).

Варто зауважити, що динаміка (темпи росту) кредитних вкладень не єдиний показник, що використовується для фіксації епізодів кредитного буму. Показники, що використовують для оцінки кредитних циклів: темпи росту кредитування недержавного сектора (кредити клієнтам); співвідношення кредитів до ВВП; кредити на душу населення.

Для ідентифікації епізоду кредитного буму використовують такий інструмент як фільтр Ходріка-Прескотта (Hodrick Prescott filter (HP filter)), уперше запропонований Ходріком та Прескоттом в 1980 р. як гнучкий метод визначення тренду, який нині широко використовується в макроекономічних дослідженнях. Фільтр Ходріка-Прескотта (HP-фільтр) – найбільш розповсюджений метод оцінки циклічних коливань, заснований на виокремленні циклічної складової

у низці спостережень. Метод виходить із припущення, що динаміка (тренд) спостережень включає в себе трендову та циклічну складові:

$$x_t = g_t + c_t, \quad (1)$$

де x_t – спостереження;
 g_t – трендова складова;
 c_t – циклічна складова

HP-фільтр базується на вирішенні проблеми (2.2.) методом найменших квадратів:

$$\sum_{t=1}^T (x_t - g_t)^2 + \lambda \sum_{t=2}^{T-1} [(g_{t+1} - g_t) - (g_t - g_{t-1})]^2 \quad (2)$$

Перша частина вимірює трендову складову, у той час як друга циклічну (згладжування). Варто зауважити наступне: якщо $\lambda = 0$, то теоретичний показник (розрахований за допомогою фільтру) дорівнює емпіричному, та, якщо $\lambda \rightarrow \infty$, то тренд прямує до лінійного. Як правило, використовують наступні значення λ :

- $\lambda=100$ для щорічних даних;
- $\lambda=1600$ для кварталних даних;
- $\lambda= 14400$ для щомісячних даних [8].

У кінцевому підсумку завдання зводиться до розрахунку й оцінки абсолютного чи відносного розриву (гепу) між фактичним спостереженням та отриманим у результаті застосування HP-фільтру:

$$gap_t = x_t - x_t^{HP} \quad (3)$$

$$GAR_t = \frac{x_t - x_t^{HP}}{x_t^{HP}} \quad (4)$$

- а. Кредити на душу населення, тис. грн.;
- б. Темпи росту банківських позичок, у % річних
HP (100) – фільтр Ходріка-Прескотта з $\lambda=100$

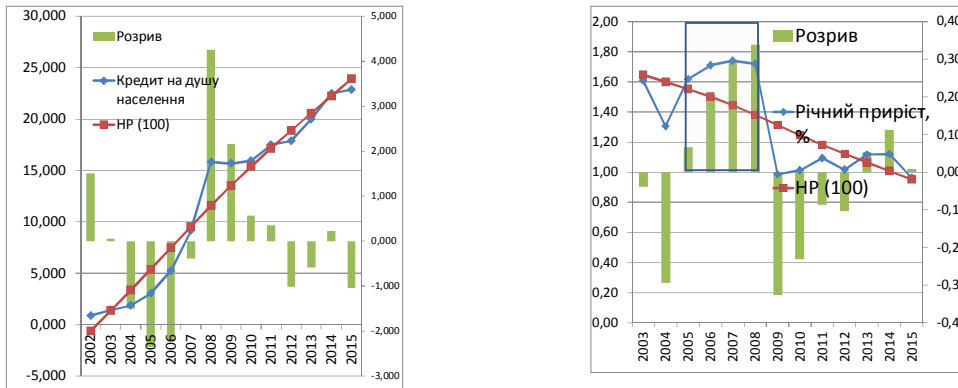

Рис. 2. Динаміка показників, що характеризують кредитні цикли в Україні в 2003-2015 рр. (розробка автора за даними [8])

Як свідчать дані рисунку 2, динаміка обох досліджуваних показників свідчить про наявність циклічних явищ у банківській системі України.

Отже, відповідно до проведеного аналізу ключові характеристики кредитного буму в Україні можна охарактеризувати наступним чином:

- визначення (фіксація) події кредитного буму припадає на 2005 рік;
- значущість характеризується показником максимального розриву, який припав на 2008 рік;
- дюралція останнього кредитного буму склала 4 роки.

Варто зауважити, що серед причин кредитних циклів виділяють гіпотезу інституційної пам'яті. Відповідно до гіпотези інституційної пам'яті, здатність кредитних відділів адекватно оцінювати ризик та потенційні проблеми в майбутньому погіршується з плином часу з моменту їх останнього «гіркого досвіду» з проблемними кредитами [10, с. 4].

На початку циклу кредитування банку (тобто, відразу після кредитного «кранчу») негативні події останнього кранчу банку все ще зберігаються в пам'яті кредитних співробітників, які щойно стали свідками реалізації своїх раніше прийнятих рішень по кредитах. Ці

уроки включають досвід стосовно взаємозв'язку між показниками фірми та ризиком, між структуруванням позички та її потенційною «проблемністю», ефективність різних методів моніторингу, а також найбільш ефективних стратегій ведення проблемних кредитів для пом'якшення втрат. Таким чином, оскільки банк починає свій відлік відносно свого найостаннішого досвіду з проблемними кредитами, обсяг знань з кредитування знаходиться на своєму піку, тому що негативний досвід все ще «свіжий» в умах тих кредитних співробітників, які пережили кризу. Такі уроки негативного досвіду можуть бути особливо важливі для інформаційно непрозорих кредитів малого бізнесу, які часто засновані більше, ніж на «м'якій», інформації про характер й надійність управлінської команди фірми, про відносини фірми з клієнтами і постачальниками, про місцеве бізнес-середовища тощо.

З плином часу з моменту останнього кредиту кранчу, рівень навичок кредитних інспекторів має тенденцію до погіршення: вони гірше проводять роботу скринінгу, аналізу і структурування своїх кредитів у момент виникнення, їх моніторинг після їх виникнення, а також втрачають навички розробки й впровадження стратегії роботи з проблемними позичками. Одним з факторів, який може спричинити таке погіршення є зменшення частки досвідчених кредитних фахівців (які пережили кризу). З'являються нові кредитні фахівці найняті і навчені, щоб замінити досвідчених працівників, які залишають банк або висуваються на керівні посади в інших департаментах банку. Ці нові співробітники не здобули досвіду роботи у період кредитного кранчу. Час із моменту останнього кранчу минає, і додаткові нові кредитні співробітники також можуть бути найняті для обслуговування підвищеного попиту на кредити, що у подальшому призводить до зниження середнього досвіду персоналу. Деякі з цих нових кредитних співробітників можливо мають талант, спостережливість й ініціативність, необхідні для подолання браку досвіду, але не всі. Іншим фактором «погіршення досвіду» кредитного співробітника є атрофія кредитних навичок, абування уроків минулого. Можна стверджувати, що це може вплинути на деяких досвідчених кредитних співробітників більше, ніж на інших. Саме тому наглядовим органам варто підсилювати норми регулювання, коли проходить певний час з моменту останньої кризи. Наглядову

функцію можуть виконувати як банки, так і регулюючі органи, приділяючи більше уваги кваліфікації кредитних робітників банків та запроваджуючи контрциклічне регулювання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З метою недопущення руйнівного впливу кризових явищ на функціонування економічних систем необхідно забезпечити створення системи попередження (мінімізації) негативного впливу зовнішніх шоків на фінансовий сектор країни, яка повинна передбачати циклічність розвитку економіки та стримувати надмірну активність учасників ринку у період підйому. В умовах мінливості кредитного ринку України, на якому розкривається і розподіляється інформація щодо якості кредитних портфелів та ступеня їх захисту від ризиків, виникає необхідність у формуванні інформації щодо фінансової стійкості банків, яка повинна адекватно відображати можливості банківської установи покривати втрати за кредитними операціями.

Література

1. Bezemer Dirk. Credit cycles. The handbook of critical issues in finance. ed. / J. Toporowski; J. Michell. Edward Elgar Publishing. – 2012. – p. 66-76.
2. Schularick M. and A. M. Taylor. Credit booms gone bust: Monetary policy, leverage cycles, and financial crises, 1870–2008. / M. Schularick and M. Taylor // American Economic Review, 102, 1029–61 p.
3. Peydro Jose-Luis. Credit cycles and systemic risk [Electronic resource] / Jose-Luis Peydro. // Els Opuscles del CREI. – num. 35 December 2013, p. 20. Accessed mode: http://crei.cat/files/filesOpuscle/41/140210124213_ENG_35_ang.pdf
4. Nobuhiro Kiyotaki and John Moore. Credit Cycles / N. Kiyotaki and J. Moore // The Journal of Political Economy. – Vol. 105. – No. 2 (Apr., 1997). – pp. 211-248.
5. Allen Franklin and Douglas Gale. 2007. Understanding Financial Crises. Clarendon Lectures in Economics. Oxford, UK: Oxford University Press. – 2007. – 38 p.
6. International Monetary Fund “Policies for macrofinancial stability: How to deal with credit booms,” IMF Staff Discussion Note 12/06, 2012 Accessed mode: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2012/sdn1206.pdf>

7. Max Bruche, Gerard Llobet. Preventing Zombie Lending. Accessed mode: <http://www.cemfi.es/~llobet/zombielending.pdf>
8. Дані фінансової звітності банків України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693080
9. Hodrick Prescott filter. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.web-reg.de/hp_addin.html
10. Berger Allen N., and Gregory F. Udell. The institutional memory hypothesis and the procyclicality of bank lending behavior. / A. Berger and G. Udell // Journal of Financial Intermediation 13 – 2004. – 39 p.

1. Credit cycles. / Bezemer, Dirk. The handbook of critical issues in finance. ed. / J. Toporowski; J. Michell. Edward Elgar Publishing, 2012. p. 66-76.

2. Schularick, M., and A. M. Taylor (2012), “Credit booms gone bust: Monetary policy, leverage cycles, and financial crises, 1870–2008,” American Economic Review, 102, 1029–61.

3. Peydro Jose-Luis. Credit cycles and systemic risk. Opuscles del CREI. – num. 35 December 2013, p. 20. Accessed mode: http://crei.cat/files/filesOpuscle/41/140210124213_ENG_35_ang.pdf

4. Nobuhiro Kiyotaki and John Moore. Credit Cycles // The Journal of Political Economy, Vol. 105, No. 2 (Apr., 1997), pp. 211-248.

5. Allen Franklin and Douglas Gale. 2007. Understanding Financial Crises. Clarendon Lectures in Economics. Oxford, UK: Oxford University Press

6. International Monetary Fund (2012), “Policies for macrofinancial stability: How to deal with credit booms,” IMF Staff Discussion Note 12/06. Accessed mode: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2012/sdn1206.pdf>

7. Max Bruche , Gerard Llobet. Preventing Zombie Lending. Accessed mode: <http://www.cemfi.es/~llobet/zombielending.pdf>

8. Financial statements data of Ukraine banks // http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693080

9. Hodrick Prescott filter. http://www.web-reg.de/hp_addin.html

10. Berger, Allen N., and Gregory F. Udell. 2004. The institutional memory hypothesis and the procyclicality of bank lending behavior. Journal

of Financial Intermediation 13: 458–95.

Рецензент: Кузнєцова Л.В. д.е.н., професор, зав. кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету

3.10.2016

УДК 334.012.64(477)

Ланіна Ірина, Емануїлова Ганна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті досліджується історичні аспекти розвитку малого підприємництва з років структурної перебудови економіки України до нашого часу. Розглянуто малий бізнес як окремий сектор ринкової економіки. Розкрито послідовність основних етапів становлення національного приватного підприємництва. Увагу приділено розгляду нормативно-правових актів, які впливали на формування і функціонування малого підприємництва та які визначають його сучасний стан. Проаналізовано тенденції розвитку суб'єктів малого підприємництва на основі аналізу статистичних даних за показниками кількості таких підприємств, кількості зайнятих та обсягів реалізованої продукції. Установлено зв'язок динаміки основних показників діяльності з етапами становлення малого бізнесу та обґрунтовано економічні, соціальні і правові фактори впливу на даний сектор економіки. Запропоновано шляхи подальшого розвитку суб'єктів малого підприємництва в Україні.

Ключові слова: ринок, підприємство, мале підприємництво, етапи формування, економічний розвиток, державне регулювання.